

Könyvtári Levelező / lap

A Gutenberg-galaxis határán

A TARTALOMBÓL:

Az osztályozás és a káoszelmélet

Internet-könyvtáros: on-line referenz a hazai könyvtárakban

Az olvasó szolgálata, avagy mit kínálnak a könyvtárak — regionális konferencia Kőszegen

Felső- és középfokú képzés, módszertan a Könyvtári Intézet „könyvtárügyi vonatán”

Tudománytörténet, biográfia CD-ROM-on

2001/7-8

A Gutenberg-galaxis határához közeledve a könyvet egyre inkább érezzük szimbólumnak, mint tárgynak. Mégpedig egy olyan kommunikációs kultúra szimbólumának, amelynek története Európában valahol az i.e. IV. században, Platón Görögországában az iskolai írásktatás megszervezésével indult, s manapság a multimediális interaktív kommunikáció elterjedésével ér véget. Ez a korai, kézírásos, majd nyomtatott írásbeliség által meghatározott kultúra a gondolat pontos, tárgyiasított megjelenítését biztosító, új kommunikációs technika megjelenésével megteremtette a gondolkodó és a gondolat közötti szellemi teret, amelyben a fogalmi reflexió először kibontakozhatott. A gondolkodás elvontabbá, eredetibbé vált, s egyre szükségtebbnek tűntek azok a formai kötöttségek, amelyek még az orális mnemonika jegyében zárták korlátok közé a nyelvhasználatot.

Az írásbeliség kultúráján belül további fordulatot jelentett a könyvnyomtatás megjelenése. A könyvben rögzített tudás immár nem igényelte a hangzó megelevenítés közreműködését, a könyvben a tudás készen-tárgyiasan adottnak tűnt. A hangtalan írás-olvasás megteremtette a szellem magánszféráját, s persze az elkülönült megismerő szubjektum filozófiai eszméjét. A szövegazonos sokszorosíthatóság háttere előtt pedig kibontakozott a szerzőség és eredetiség fogalma.

A nagy kommunikációtechnológiai váltások – miként a könyvnyomtatás megjelenése is – minden esetben megváltoztatták észlelési sémáinkat, az érzékeink közötti munkamegosztást, gondolkodásunk szerkezetét és tartalmát. Az alfabetikus írás kialakulása teremtette meg a rögzített nézőpont – az időálló kronológia, az egységes térbeli perspektíva, a gondolat tárgyának meghatározott szempontú szemlélete – paradigmáját, ám ez a paradigma csak a könyvnyomtatás korában lett egyeduralkodó.

Ehhez képest az elektronikus kommunikáció egyfajta visszatérés az írásbeliség előtti korokat jellemző egyidejűséghez, szimultaneitáshoz, ok és okozat, hatás és ellenhatás egybeeséséhez. Megkezdődik a tudás évezredes metaforikájának felszámolása.

A könyv ebben a kultúrában tehát egy törekvés szimbólumává is vált: megőrizni anyanyelvünket, megőrizni a tradicionális műfajokat, értékeket és mindenekelőtt egy hagyományos olvasási technikát, Benedek Marcell szavával, az olvasás művészetét. Ez a technika művészt farag az olvasóból, akiben a megformálás képességén kívül minden megvan, ami az írói íróvá teszi. Az olvasó az író, költő alkotótársává válik. Az olvasott szöveget átfuttatja saját emlékein, vízióin, álmain, fájdalmain és örömein.

Ez a fajta olvasási technika tehát manapság egyre inkább háttérbe szorul, s miként maga a könyv, egy letűnt kultúra jelképévé sorvad. Joggal fogalmazhatjuk így meg a kérdést: Vajon érdemes-e felvenni a küzdelmet a megfordíthatatlannak tűnő folyamattal szemben? Érdemes-e ma az információs forradalom közepette, a Gutenberg-galaxis határán azon gondolkodnunk, miképpen tudjuk megmenteni az értő olvasást, a hagyományos írásbeliséget, a könyv kultúráját az utókornak?

Mi mást válaszolhatnánk erre a kérdésre a könyv ünnepén, mint hogy érdemes. Érdemes, mégpedig azért, mert ez a küzdelem megajándékoz bennünket azzal a hittel, hogy tudunk még tenni valamit ezért a kultúráért, hogy át tudjuk menteni „fogaink között a túlsó partra”.

S ha majd valamennyien hinni tudunk ebben a kultúrában, és ez a kultúra hétköznapjainkat, tetteinket ismét belülről formáló tényezővé válik, akkor mondhatjuk Vörösmarty nyomán, kedves Gutenberg, hogy „Az lesz csak méltó diadal számodra, nevedhez / Méltó emlékjelt akkoron ad a világ.”

Szécsi Gábor